

questions of the graded education of the future teachers of junior schoolchildren has been found out: the first grade – preparatory teachers' school, the second – teachers' seminary. General educational, special and pedagogical aspects of such preparation have been cleared out. The conclusions about the fact that K.Ushynskiy for the first time worked out and proved the necessity of anthropological approach to the preparation of the future teacher, and namely the primary school teacher, have been made.

Key words: professional preparation of teachers, graded preparation of primary school teachers, anthropological approach to the preparation of the future teachers.

Дата надходження статті: «18» лютого 2014 р.

УДК 37.012+910.1 (045)

ІННА ШОРОБУРА,

*заслужений діяч науки і техніки України,
доктор педагогічних наук, професор
(м.Хмельницький)*

Становлення географічних знань

В статті висвітлюється проблема започаткування вивчення географічних знань на землях України. Історія шкільної географічної освіти є важливою складовою загальної історії педагогіки. Ознайомлення з її становленням уможливорює не тільки осмислення загальної картини її розвитку в Україні як цілісного багатогранного явища, але й створює умови для системного відтворення вітчизняного історико-педагогічного процесу. Аналізується побудова географічних курсів на українських землях. Висвітлюються проблеми вивчення географічних знань та можливі шляхи їх вирішення. Елементи природознавчих знань вперше почали викладатись у школах у XVII ст. У XVIII ст. поступово формуються окремі елементи шкільної географічної освіти, зокрема перелік питань та ідей географічної науки, що входив до природознавства чи складав окремий предмет. Протягом століття з'являлись і поступово вдосконалювались як перекладені, так і вітчизняні підручники з географії. Спостерігаються спроби напрацювання методичних прийомів навчання географії. У XVIII ст. створювались передумови для формування такого цілісного педагогічного явища, як шкільна географічна освіта.

Ключові слова: географія, освіта, шкільна географічна освіта, природознавча історія, становлення, розвиток.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Історія шкільної географічної освіти є важливою складовою загальної історії педагогіки. Ознайомлення з її становленням уможливорює не тільки осмислення загальної картини її розвитку в Україні як цілісного багатогранного явища, але й створює умови для системного відтворення вітчизняного історико-педагогічного процесу. Повернення дослідників до розгляду попереднього розвитку науки є закономірним проявом двох основних тенденцій, що певною мірою можуть бути простежені на кожному етапі її еволюції: це, по-перше, прагнення знайти у минулому витоки провідних ідей сучасності й, по-друге, необхідність перегляду та переоцінки у світлі даних сучасної науки тих концепцій і теорій, що раніше відкидалися як помилкові.

Аналіз досліджень і публікацій... Питання ретроспективного аналізу становлення географічної освіти розглядалися у роботах Е.Дурманенко, Я.Жупанського, Ф.Заставного, В.Корнеєва, М.Откаленко, Л.Паламарчук, А.Сиротенка, П.Тищенко, Г.Уварової та ін.

Формулювання цілей статті... Мета статті – подати ретроспективний аналіз започаткування вивчення географічних знань на землях України.

Виклад основного матеріалу... Освоєння земель, розвиток суспільства і культури супроводжувались нагромадженням географічних відомостей, зокрема щодо особливостей ґрунту, рельєфу, корисних копалин, занять та способу життя населення. Ці елементи поступово створювали підвалини для виникнення географії як окремої галузі наукового знання. Подальший господарський і культурний розвиток стимулював розвиток географічної науки. А це, в свою чергу, викликало підвищений інтерес до знань і досліджень географічних особливостей території України, її сільськогосподарського та промислового потенціалу. Так, розвиток промисловості вимагав вивчення сировинних ресурсів, розгортання геологічних досліджень. Освоєння нових степових районів, зростання обсягів сільськогосподарського виробництва зумовили інтенсивний розвиток ґрунтознавства, економічної географії тощо.

У XVI–XVII ст. загальний рівень української культури взагалі й освіти зокрема був достатньо високим. У початкових школах, що відкривалися духовенством при церквах, незважаючи на найпримітивнішу методику навчання – зазубрювання напам'ять текстів і розповіді вчителя, – учням повідомлялись окремі елементи природознавчих, зокрема географічних уявлень про навколишній світ. У XVI ст. в Україні відкриваються братські школи [8, с.12]. Деякі з них, особливо Львівська, Луцька, Київська, успішно конкурували з католицькими та єзуїтськими навчальними закладами, будучи центрами боротьби проти ополчення та окатоличення [12, с.105–113]. Статуту Львівської (1592) і Луцької (1624) братських шкіл, котрі дійшли до наших часів, свідчать про те, що навчання в них було точно регламентоване і проводилося на досить високому рівні за певними педагогічними принципами. У братських школах навчали читати й писати слов'янською мовою, вивчали граматику, лічбу, православний Закон Божий і церковний спів; крім цього, студіювали ще грецьку мову, а в міських школах – латину, риторику, діалектику, граматику, арифметику, астрономію. Викладач братської школи М.Смотрицький 1619 р. уклав «Слов'янську граматику», яка на довгий час стала неперевершеним підручником подібного типу. Вона містила деякі тексти для читання з природознавчої тематики [12, с.107–109]. Київська братська школа, що вважалась одним із найкращих навчальних закладів того періоду, була організована за зразком інших шкіл і, природно, використала їх досвід. Тут викладалися слов'янська, книжна українська, грецька, латинська, польська мови, граматики, піїтика, риторика, філософія, арифметика, геометрія, астрономія, історія і музика. До програми навчання в Острозькій школі входили слов'янська, грецька, польська, латинська мови, риторика, діалектика, астрономія, богослов'я. Фізико-географічні дані розглядалися в курсі астрономії [9, с.303].

Досвід роботи братських шкіл (щодо принципів навчання) використав Я.Коменський при написанні праці «Велика дидактика», яка містила цікаві методичні положення і рекомендації щодо викладання природознавства [5]. Побудувавши основи власної системи освіти з урахуванням вікових особливостей дітей, Я.Коменський вже в материнській школі (до 6-річного віку) радив знайомити учнів з явищами природи, з навколишнім середовищем. Він говорив про можливість ведення спостережень за різноманітними явищами та об'єктами природи, зокрема наголошуючи, що у цьому віці дитина може ознайомитися з водою, землею, повітрям, вогнем, дощем, льодом, камінням, залізом, деревом, рослиною, птахом, рибою тощо. У латинській школі або гімназії Я.Коменський рекомендував більш детально вивчати природничі науки. Учні повинні були розуміти будову людського тіла, знати оточуюче середовище, мати уявлення про метали [5, с.18]. При вивченні природознавства Я.Коменський рекомендував широко використовувати у весняну пору екскурсії в сад або в поле, під час яких учитель може розповісти про рослинний і тваринний світ краю, провести змагання серед учнів і визначити, хто найбільше знає рослин своєї місцевості. Вже на таких екскурсіях можна виявити, хто з дітей цікавиться питаннями географії чи ботаніки [5, с.40].

Школи грамоти, що переважали на значних територіях українських земель у першій половині XVIII ст., полкові школи давали дітям лише початкові знання, в тому числі й географічні. Учні вивчали релігію, звичаї та традиції народу, письмо, арифметику, геометрію, городництво та хліборобство, початки медицини та ветеринарії, відомості про внутрішню торгівлю тощо. За такою схемою школа мала бути енциклопедичною. Географічні знання учні частково отримували з відомостей про внутрішню торгівлю, городництво, хліборобство. Географічні відомості здебільшого носили прикладний, але безсистемний характер. Практична значимість таких знань в цілому була досить позитивним явищем, однак ізольованість окремих їх елементів часто заважала учням їх зрозуміти.

Реформи кінця XVII – початку XVIII ст. вплинули на розвиток освіти і Лівобережної України. У багатьох містах засновуються і розвиваються школи та спеціальні навчальні заклади. Так, архієпископ Л.Баранович дбав про школу в Новгород-Сіверському, яку в 1689 р. перевів до Чернігова. Його наступник І.Максимович у 1700 р. реорганізував її в колегіум. Головним центром освіти в Слобідській Україні став Харківський колегіум, заснований 1721 р. в Белгороді (в 1726 р. переведений до Харкова) для дітей духовенства і дворян [1, с.30].

У 1738 р. в Переяславі, за ініціативи єпископа А.Берла, було відкрито семінарію, що пізніше стала освітнім центром Полтавщини (в 1862 р. її перевели до Полтави). Колегіуми, створені у Харкові, Переяславі, Чернігові, Львові, Кам'янці-Подільському, Луцьку, Києві, Станіславі, мали велике значення для розвитку освіти в Україні. В них працювали видатні просвітителі того часу – І.Максимович, Г.Сковорода, Я.Мемлевич, І.Козлович, І.Левада, А.Козачковський, Є.Тихорський. У колегіумах вивчалися так звані «сім вільних мистецтв», богослов'я, стародавні мови, література, історія, географія. І хоча навчання там носило схоластичний характер, типовий для школи того часу, географія в цих освітніх закладах вперше вводилася як окремий предмет, що стало значним досягненням тогочасної школи. Географічний матеріал у колегіумах вивчався без певної системи і

спеціальних програм [12, с.200].

За часів Петра I Україна входила до складу Росії. Російська наука і російська педагогіка була тісно пов'язана із Заходом, тож з'явилась можливість ознайомитися з європейськими напрацюваннями. Це сприяло поширенню наукової та шкільної географічної літератури. Більшість географічних книг та посібників, що вийшли у XVIII ст., були перекладними. Так, ще у 1710 р. вийшла книжка під назвою «Географія або короткий опис земного круга». Цей підручник невідомого автора був примітивним, з досить грубими географічними помилками. Він вміщував деякі географічні відомості, але належної системи у викладі матеріалу не мав.

Згодом з'явився переклад твору відомого голландського вченого Б.Вареніуса під назвою «Географія генеральна...» (1718 р., 647 сторінок) [2]. Праця Б.Вареніуса – перший досвід порівняльної географії, яка за ідеями близька до праць О.Гумбольдта та К. Ріттера. У першій половині XVIII ст. видано великий за обсягом підручник географії І.Гюбнера. Він сконструйований у формі запитань і відповідей, географічна номенклатура в ньому складала головний зміст, подавалися відомості з математичної географії. Автор за допомогою Біблії намагався викласти геліоцентричну систему М.Коперника. В цей же час у нarisі «Книга світогляду, або небесно-земні глобуси» І.Гюйгенса вперше в Росії послідовно викладено геліоцентричні погляди. Це були досить прогресивні кроки у вивченні географії.

У підручнику І.Бітенга подавалась значна кількість тогочасних політико-статистичних даних про різні країни світу, проте в ньому спостерігалася відсутність логіки та системи викладу. Незважаючи на це, вплив творів І.Бітенга на навчальну літературу з географії досить відчутний. У першій половині XVIII ст. виходило багато й інших перекладених праць, зокрема навчального характеру.

Уже на початку XVIII ст. з'являються твори з першими методичними рекомендаціями. В «Духовном регламенте» Ф.Прокоповича вказано, що, приступаючи до вивчення будь-якого предмета, потрібно ознайомити учнів з його програмою; історію вивчати у зв'язку з географією; географію вивчати з використанням глобуса та ін. Ці методичні вказівки були дуже цінними, оскільки вони сприяли підвищенню інтересу дітей до географії.

Першими російськими підручниками безпосередньо з географії вважаються «Керівництво з географії на користь учня гімназії» (1742 р.) та «Політична географія для сухопутного шляхетного кадетського корпусу» (4 частини, 957 ст.). Укладачі географічних підручників мало враховували педагогічні та психологічні вимоги щодо створення навчальних книг. У підручниках подавалась така кількість матеріалу, що вони нагадували довідкові видання. Наприклад, дані з географії Німеччини подавалися в російських підручниках досконаліше, ніж географія Росії.

Щоб полегшити роботу учнів у засвоєнні географічного матеріалу, автори підручників назви об'єктів розміщували за алфавітом або за групами, а то й писали віршами. У методичному посібнику «Керівництво з географії на користь учнів гімназії», виданому 1742 р., вимагалось заучувати численну номенклатуру співучим голосом.

Заснування нових шкіл і спеціальних навчальних закладів обумовило й появу більш цікавих та популярних книжок і навчальних посібників з географії. Популярними були книги «Глобус небесный», «Глобус географический» В.Купріянова, «Горный устав» В.Татищева та ін., однак їх невеликий тираж не міг задовольнити реальних потреб освіти.

Серед спеціальних навчальних закладів цього періоду з досить високим рівнем освіти можна виділити Головну Січову школу, що існувала у 1754–1768 рр. За місцем і характером навчання вона прирівнювалася до кращих братських шкіл [6, с.13]. Тут вивчали піїтику, риторику, математику, географію, астрономію, військову справу. В школі географія вивчалася як окремий предмет. Географічні знання в основному базувалися на краєзнавчому матеріалі. Як відомо, такі знання були досить важливими для козаків, оскільки козацькі походи вимагали вміння орієнтуватися на місцевості, в морі, по зірках та ін.

Значні зміни відбулися в системі освіти, коли 1786 р. було затверджено «Статут народних училищ у Російській імперії». Згідно зі Статутом у губернських містах створено головні народні училища – школи з 4-х класів, але з 5-річним курсом навчання, а в повітових – малі народні училища (двокласні) з дворічним терміном навчання. Навчальна програма малих училищ відповідала першим двом класам головних. Прийняття Статуту мало певний вплив на освіту України, сприяло відкриттю нових шкіл у Ніжині, Полтаві, Прилуках, Глухові, Охтирці, Сумах та ін. Проте охопити всіх дітей ці училища не могли, тому масовою школою не стали. На кінець XVIII ст. в Лівобережній Україні діяло лише 8 головних і 17 малих училищ, де навчалося 1701 і 1629 учнів [12, с.286]. Зміст освіти в училищах носив реальний характер. У малих народних училищах і в молодших класах головних училищ навчали читанню, письму, лічбі; вивчали історію церкви, граматику, малювання, а в старших класах головних училищ – загальну та російську історію, географію, елементи природознавства, які містили і географічний матеріал, фізику, основи

геометрії, механіки, цивільної архітектури, за бажанням – латинську мову. Окремо викладався курс географії, побудований на вивченні краєзнавчого матеріалу.

Згідно зі Статутом народних училищ з 1786 р. у старших класах головних училищ було запроваджено викладання так званої природничої історії.

Зверталася певна увага на методику вивчення географії, рекомендувалося використовувати наочність (карти, схеми, статистичні дані) [7, с.14]. Вчителів зобов'язували подавати, крім наукових назв предметів, і народні назви; показувати, де росте рослина і чому саме там, а не в іншому місці. Учні повинні були працювати з географічними картами, вміти по них орієнтуватися, знати розташування своєї місцевості на загальній карті. Однак у підручниках того часу ці вимоги часто порушувались. Автори підручників з географії прагнули якомога більше завантажувати учнів матеріалами для заучування, тому на сторінках підручника була надзвичайно велика кількість понять і термінів. Наприклад, професор Діттль рекомендував («Досвід російської географії, 1771 р.) заучувати не тільки географічні терміни, але й імена 48 крутицьких архієреїв, усіх президентів Академії наук, державні герби і спархії, дворянські мундири тощо. Навіть наприкінці століття у підручниках для нижчих шкіл подавались такі відомості, як перелік всіх графств Англії тощо. Це знижувало рівень знань учнів й інтерес до предмета. Цікаво, що опис губернських гербів та дворянських мундирів майже в усіх підручниках XVIII ст. рахувався обов'язковим географічним матеріалом. Зазначимо, що при відборі матеріалу автори інколи навіть не задумувались над темами, які пропонували вивчити. Так, у кінці одного з підручників для духовних училищ подавались правила арифметики. Підручники та посібники часто містили чимало відомостей загального характеру.

У «Короткому землеписі Російської держави» ад'юкта Російської академії наук Гакмана, виданому для народних училищ (1787 р.), вчителів пропонувалось вивчити з учнями напам'ять «Вступ» до загальної географії для того, щоб вони знали «загальне положення всіх земель на нашій земній кулі».

У методичних рекомендаціях до підручника вказувалось на необхідність роботи учнів з географічною картою, з чорними «репетиційними» картами (контурами), що було значним кроком у розвитку методики викладання географії. Значна увага приділялася методам вивчення предмета. Зокрема наголошувалось на необхідності використання яскравої, образної розповіді при вивченні географічного матеріалу.

Вчені того часу В.Зуев і Ф.Янкович виступали проти формалізму у навчанні природознавства, прагнули дати поняття школярам про флору та фауну, особливості рослинного та тваринного світу своєї місцевості. Це була досить позитивна тенденція розвитку шкільної географічної освіти [3].

Одним з перших російських методистів і автором першого шкільного підручника з природознавства був молодий російський вчений, академік В.Зуев. Його підручник «Нариси природничої історії» (1786 р.) став не тільки першим, а і єдиним досить вдалим підручником кінця XVIII ст. [4].

Цінність методичних розробок Ф.Янковича полягала в тому, що він висловлював передові на той час думки, побажання щодо вдосконалення методики вивчення географії, використання форм та методів найбільш оптимального засвоєння географічних знань [13].

З другої половини XVIII ст. у підручниках з'явилося більше географічного матеріалу. Задовго до К.Ріттера в підручниках Росії розглядалися деякі питання наукового землезнавства. Так, невідомий автор книги «Географо-історичне вчення» (1792 р.) визначав географію як науку природничо-соціальну, що вивчає природу землі і суспільний уклад народу, оскільки природа впливає на людину, а людина на природу. В підручнику Боргмана (1791 р.) на науковій основі подавались відомості фізичної географії, що раніше ігнорувалися. В 1791 р. був опублікований підручник І.Раффі «Короткий землепис для дітей», який починався описом міста і села, подавав питання форм рельєфу, води, гір, описував окремі країни. Підручник, на відміну від багатьох, написаний простою зрозумілою для дітей мовою. Відомий методичний посібник до підручника О.Гакмана (1787 р.), в якому йшлося про місце географії в системі навчання, про хід уроку, про значення репетиційних карт [11, с.17]. Підручники, видані в Росії у 80-х рр. XVIII ст., неодноразово перевидувалися і використовувалися до 20-30 рр. XIX ст., а деякі – навіть до 60-х рр. Вони залишались дуже різноманітними за темами, що викладались, але не містили матеріалу, необхідного з точки зору географічної науки. Питання математичної географії взагалі не висвітлювалися у підручниках, а фізична географія обмежувалася лише визначенням площі води та суші і поділу земної поверхні на частини світу та океани. У підручниках можна було побачити багато помилок. Описуючи Росію, кожен автор по-своєму подавав поділ губерній. А капітан І.Завалішин у 1792 р. написав «Скорочений землепис Російської держави» у віршах [10, с.102]. Всі ці прийоми були спрямовані на те, щоб учень запам'ятав навчальний матеріал. Описовий метод вивчення географії з системою зазубрювання текстів географічних підручників, який складався у

XVIII ст., залишався в школі ще досить довго.

Висновки... Як бачимо, елементи природознавчих знань вперше почали викладатись у школах у XVII ст. У XVIII ст. поступово формуються окремі елементи шкільної географічної освіти, зокрема перелік питань та ідей географічної науки, що входив до природознавства чи складав окремий предмет. Протягом століття з'являлись і поступово вдосконалювались як перекладені, так і вітчизняні підручники з географії. Спостерігаються і перші спроби напрацювання методичних прийомів навчання географії. Отже, XVIII ст. можна розглядати як період, коли створювались передумови для формування такого цілісного педагогічного явища, як шкільна географічна освіта.

Список використаних джерел і літератури:

1. Багалеї Д. І. Очерки истории Харьковского университета / Д. І. Багалеї. – Х., 1894. – Т. 1 : 1802–1815. – 204 с.
2. Вареніус Б. Географія генеральна / Б. Вареніус. – М., 1718. – 647 с.
3. Зуєв В. Ф. Педагогические труды / В. Ф. Зуев ; под ред. Б. Е. Райкова. – М. : АПН, 1956. – 47 с.
4. Зуєв В. Нариси природничої історії / В. Зуєв. – М., 1786. – 213 с.
5. Коменський Я. А. Вибрані педагогічні твори / Я. А. Коменський. – Т. І. Велика дидактика. – К. : Радянська школа, 1940. – 247 с.
6. Кузь В. Українська козацька педагогіка і духовність / Кузь В., Руденко Ю., Губко О. – Умань, 1995. – 114 с.
7. Куцкович Ф. Ф. География для народных и других низших училищ / Ф. Ф. Куцкович. – С.-Пб. : изд. П. Луковникова, 1916. – 176 с.
8. Мединський Е. М. Братські школи України і Білорусії в XVI–XVII ст. / Е. М. Мединський. – К. : Радянська школа, 1958. – 209 с.
9. Острозькі просвітники XVI–XX ст. / [ред. колегія : Пасечник І. Д. (гол.), Ковальський М. П. та ін.]. – Острого : Ун-т «Острозька академія, 2000. – 479 с.
10. Откаленко М. П. Методика навчання початкового курсу фізичної географії / М. П. Откаленко. – К. : Радянська школа, 1963. – 170 с.
11. Руднев Я. І. Из прошлого учебной географии в России / Я. І. Руднев // География в школе. – № 1. – С. 12–23.
12. Сірополько С. Історія освіти в Україні / С. Сірополько. – К. : Наукова думка, 2001. – 912 с.
13. Скаткін М. Н. Совершенствование процесса обучения / М. Н. Скаткін. – М. : Педагогика, 1971. – 128с.

Spysok vykorystanykh dzherel i literatury:

1. Bagaley D. I. Ocherki istorii Har'kovskogo universiteta. Har'kov, 1894, part1: 1802-1815, 204 p.
2. Varenius B. Neohrafiia heneralna. Moskva, 1718, 647 p.
3. Zuev V. F. Pedagogicheskie trudy' / pod red. B. E. Rajkova. Moskva, APN, 1956, 47 p.
4. Zuev V. Narysy pryrodnychoi istorii. Moskva, 1786, 213 p.
5. Komenskyi Ya. A. Vybrani pedahohichni tvory. T. I. Velyka dydaktyka. Kyiv, Radianska shkola, 1940, 247 p.
6. Kuz V., Rudenko Yu., Hubko O. Ukrainka kozatska pedahohika i dukhovnist. Uman, 1995, 114 p.
7. Kuczkovich F. F. Geografiya dlya narodny'x i drugix nizshix uchilishh. Sankt-Peterburg, izd. P. Lukovnikova, 1916, 176 p.
8. Medynskyi E. M. Bratski shkoly Ukrainy i Bilorusii v XVI – XVII st. Kyiv, Radianska shkola, 1958, 209 p.
9. Ostrozki prosvitnyky XVI-XX st. / red. kolehiia: Pasechnyk I. D. (hol), Kovalskyi M. P. ta in. Ostroh, Un-t «Ostrozka akademiia, 2000, 479 p.
10. Otkalenko M. P. Metodyka navchannia pochatkovoho kursu fizychnoi heohrafi. Kyiv, Radianska shkola, 1963, 170 p.
11. Rudnev Ya. I. Iz proshlogo uchebnoj geografii v Rossii, *Geografiya v shkole*, № 1, pp. 12–23.
12. Siropolko S. Istoriia osvity v Ukraini. Kyiv, Naukova dumka, 2001, 912 p.
13. Skatkin M. N. Sovershenstvovanie processa obucheniya. Moskva, Pedagogika, 1971, 128 p.

Аннотация

Инна Шоробура

Становление географических знаний

В статье освещается проблема начала изучения географических знаний на землях Украины. История школьного географического образования является важной составляющей общей истории педагогики. Ознакомления с ее становлением дает возможность не только осмыслить общую картину ее развития в Украине как целостного многогранного явления, но и создает условия для системного воспроизводства отечественного историко-педагогического процесса. Анализируется построение географических курсов на украинских землях. Освещаются проблемы изучения географических знаний и возможные пути их решения. Элементы естественных знаний впервые начали преподаваться в школах в XVII в. В XVIII в. постепенно формируются отдельные элементы школьного географического образования, в том числе перечень вопросов и идей географической науки, входивший в естествознание или составлял отдельный предмет. В течение века появлялись и постепенно совершенствовались как переведенные, так и отечественные учебники по географии. Наблюдаются попытки наработки методических приемов обучения географии. В XVIII в. создавались предпосылки для формирования такого целостного педагогического явления, как школьное географическое образование.

Ключевые слова: география, образование, школьное географическое образование, естественнонаучная история, становление, развитие.

Summary

Inna Shorobura

Forming Geographic Knowledge

The problem of beginning of studying geographic knowledge on the territory of Ukraine has been cleared up in the article. The history of school geographic education is an important component of general history of pedagogics. Acquaintance with its forming allows us not only to comprehend general picture of its development in Ukraine as an integral, multifaceted phenomenon, but also creates conditions for the system reproduction of the domestic historic-pedagogical process. Construction of geography courses on the territory of Ukraine has been analyzed. The problems of studying geographic knowledge and possible ways to solve them have been covered. For the first time the elements of natural knowledge were taught at schools in the XVII century. In the XVIII century gradually some elements of school geographic education were formed, including the list of questions and ideas of geographic science, which was the part of natural science or the separate subject. During the century both translated and domestic textbooks on geography appeared and gradually perfected. We can see attempts to work out methodological techniques to teach geography. In the XVIII century the premises for the forming such integral pedagogical phenomenon as school geographic education appeared.

Key words: *geography, education, school geographic education, natural science history, construction, development.*

Дата надходження статті: «29» січня 2014 р.

УДК 371.134:786.2.071.4(045)

МАРИНА ЯРОВА,

кандидат педагогічних наук, доцент;

ВАЛЕНТИН ВОВК,

кандидат психологічних наук, доцент

(м.Хмельницький)

Формування виконавського стилю в контексті фортепіанної підготовки вчителя музики

У статті розглянута специфіка музично-стильового феномена, розкрита сутність поняття «стильність виконання» або «вірність стилю». Теоретично обґрунтована специфіка формування музично-стильових уявлень студентів музично-педагогічних факультетів. Тому, перш за все, викладач має відчувати й розуміти стиль композитора для достовірного тлумачення музики, знайти для нього вербальний еквівалент, аби допомогти студентові відтворити стиль виконуваного твору. У зв'язку з цим усе більшої актуальності набуває формування в майбутніх учителів музики досвіду інтерпретації музичних творів на основі стильового підходу, який найбільш продуктивно здійснюється в умовах інструментальної (зокрема фортепіанної) підготовки студентів.

Ключові слова: *музично-педагогічна підготовка, інструментально-виконавська підготовка, стиль, майбутній учитель музики.*

Постановка проблеми у загальному вигляді... Розбудова сучасної національної системи освіти висуває нові вимоги до підготовки фахівців мистецького профілю. У професійному становленні вчителя музики особливої актуальності набуває досвід осягнення та інтерпретації музичних творів. В руслі сучасних тенденцій гуманізації освітнього процесу перспективним є культурологічний підхід, згідно з яким підґрунтям осягнення явищ музичного мистецтва виступають узагальнюючі категорії художньої культури. Один з напрямків педагогічного пошуку вирішення проблеми адекватного та цілісного пізнання музично-культурної спадщини пов'язаний з використанням у навчальному процесі художньо-когнітивних можливостей стильового підходу. У зв'язку з цим усе більшої актуальності набуває формування в майбутніх учителів музики досвіду інтерпретації музичних творів на основі стильового підходу, який найбільш продуктивно здійснюється в умовах інструментальної (зокрема фортепіанної) підготовки студентів.

Аналіз досліджень і публікацій... Усвідомленню необхідності пізнання музичних явищ на засадах стильового підходу сприяли праці О.Катрич, В.Москаленка, О.Сокола, в яких наголошується на значущості виконавської діяльності як способу об'єктивації музичного стилю, підкреслюється взаємозв'язок композиторського та виконавського стилю, процесів творення та відтворення. Проблема взаємозумовленості композиторського та виконавського стилю широкого та багатоаспектного висвітлення набула в науково-методичній літературі, ставши однією з головних в